

Spomini Andreja Štremflja

Zapisal Mire Steinbuch

Andrej Štremfelj je imel o vzponu na Everest leta 1979 predavanje na letošnjem festivalu gorniškega filma v Cankarjevem domu. Pred predavanjem je bila kratka slovesnost. Na oder je prišlo štirinajst od petindvajsetih članov legendarne odprave Everest 1979, od katerih je vsak povedal nekaj svojih misli in vtisov. Nato so oder prepustili Andreju Štremflju, ki se je v navezi z Nejcem Zaplotnikom 13. maja 1979 kot prvi Slovenec in Jugoslovan povzpel na vrh 8848 metrov visoke gore. O Mount Everestu je govoril kot o hribu, rekoč, da alpinisti vsakemu vrhu, na katerega bi radi priplezali, pravijo hrib. Najbrž zato, ker ga na ta način želijo nekoliko znižati oziroma narediti malo lažjega. Na platnu se je pojavila slika možakarjev v klobukih in suknjičih iz tvida, o katerih je povedal, da so brez derez in kisika prišli krepko čez osem tisoč metrov. Kot otrok je prebral knjigo Juša Kozaka *Boj za Everest*, in to so bili zanj še pravi, močni dedci, ki so se bili pripravljene odpovedati marsičemu.

"Rodil sem se v Kranju, ne bom dodal v najlepšem mestu v Sloveniji, ampak panoramo ima pa enkratno," je požel smeh med občinstvom. Ker v družini ni imel hribovskega vzornika, je ravno razgled na gore v veliki meri odločil, da bo plezal, nekaj je prispevalo tudi preživljanje počitnic v Davči, kjer sta z bratom oblezla vse bližnje hribe po dolgem in počez.

Leta 1972 se je vpisal v alpinistično šolo v Kranju, ki je bila še starega kova, in ne tako organizirana, kot so današnje. Alpinisti so bili srečni, če so tečajniki takoj začeli plezati sami, da se jim ni bilo treba ukvarjati z njimi. Komaj so dobro začeli, so že sanjali o Himalaji; vedeli so, kakšna je pot do himalajske alpinistične odprave – da si prišel v poštev, si se moral čim večkrat pojaviti v ponedeljkovem *Delu*, v Savenčevih *Alpinističnih novicah*. In so začeli z zimskimi vzponi.

Leta 1975 se je po sklopu okoliščin v himalajsko odpravo prebil Nejc Zaplotnik in prišel na vrh Makaluja. Po njegovem zgledu so začeli trenirati tudi ostali fantje. Lepega dne ga je Nejc presenetil z vprašanjem: "Andrej, ali bi ti šel v Himalajo?" "Ja, seveda. Kdaj pa greva?"

Nejc je bil v dobrih odnosih s Tržičani, ki so organizirali odpravo v Karakorum na Gašerbrum I, in je zraven povabil še Andreja. Odpravili so se kar z avtomobili. Za pot tja in nazaj so porabili štirinajst dni, ostalo jim je še nekaj časa za hribe. Pojma ni imel, kaj je višinska bolezen. Ko je vodja odprave Janez Lončar odločil, da bosta zaradi bolezni članov odšla na hrib napenjat vrvi, je Nejc predlagal, da bi šla kar na vrh. "V redu," se je strinjal Andrej. In tako sta prišla na vrh. Pravi, da je bil to en sam *marter*. Nejc je skuhal instanten pire

krompir. Ker nista imela soli, je vanj vmešal konzervo sardin. Zjutraj je namesto čaja skuhal mleko z medom. Andreju se je obračal želodec.

Leta 1977 je Planinska zveza izdala razpis za Everest. Prijavilo se je čez sedemdeset alpinistov iz vse Jugoslavije. Iz Kranja so se prijaviili Nejc, Andrej in Marko Štremfelj ter Tomaž Jamnik. Konkurenca je bila takrat močna, ker je bilo veliko zelo dobrih alpinistov, več kot danes. Kranjski fantje so prestali oba izbora in se znašli med petindvajseterico izbrancev za Everest.

Everest je bil za zunanje opazovalce ena zgodba, toda vsak član odprave ga je doživljal po svoje. Andrej Štremfelj je pripovedoval svojo zgodbo, eno izmed petindvajsetih.

V Katmanduju so imeli med čakanjem na dovoljenje za Everest in na prtljago dovolj časa za raziskovanje mesta, okolice in podpisovanje razglednic – bilo jih je sedem tisoč! Šrauf se je vedno podpisal na sredo, z največjimi črkami in drugo barvo kot ostali.

Andrej Štremfelj med predavanjem na festivalu gorniškega filma v Cankarjevem domu februarja 2019. Foto: Igor Kuster (Festival gorniškega filma)

*Delo z žičnico
(6050 m)
Foto: Andrej
Štremfelj*

Končno so dobili dovoljenje. Najeli so okoli sedemsto petdeset nosačev, vsak je nosil po trideset kilogramov. Andrej o vrhu ni razmišljal, saj je bila vrsta kandidatov pred njim kar dolga. Med njimi so bili izjemni alpinisti z veliko izkušnjami. Vodja odprave Tone Škarja je določil Andreja v skupino, ki je odhitela naprej, da bi na ledeniku prehitela Avstrijce in izbrala čim boljši prostor za bazni tabor ter postavila šotore. Pri tem delu ga je doletela nesreča – skala mu je poškodovala prst na roki. Ko se je ta za silo pozdravil, ga je začel boleti zob. Preden je bil spet zdrav, so fantje postavili že tabor 1. Doktor Vavken se je odločil, da bo najbolje, če mu izpulji zob. Z edinimi kleščami, ki jih je imel,

*Tabor 3
Foto: Andrej Štremfelj*

mu je takoj odlomil krono. Po neuspešnem polurnem prizadevanju, da bi ostanke zoba spravil ven, je zmagoslavno dvignil roke in izjavil, da jih je toliko razmajal, da je ven pritekkel gnoj. Zdravnik mu je nato odredil "hrib na recept", do kod, do katere višine sme vsak dan.

Pogled v Tibet s sedla Lho La je bil kot pogled v mišično deželo. Tu so postavili tabor, dva šotora, kot depo za opremo. Oba je odpihnilo, nikoli več ju niso videli. Odločili so se, da bodo postavili novega, malo više. Začeli so kopati luknjo. Naslednji dan je prišel Šrauf in rekel, da to, kar kopljejo, ni nič. Zavihal je rokave in jim pokazal, kako se to dela. Njegovo luknjo so nato uporabljali za WC, njihova je postala udobna spalnica za pet ljudi.

Zahodna rama je bila druga stena na poti do vrha, kombinacija skale in kot betona trdega ledu. Na tej odpravi je bilo razmeroma malo samega plezanja, precej več je bilo različnega dela. Zato je šel Andrej osemkrat na hrib; če ne bi imel začetnih zdravstvenih težav, bi šel še večkrat. Vsi so bili izredno motivirani, zato so lahko zdržali tak napor. Pravilo je bilo, da naj bi vsak prinesel gor najmanj toliko hrane, kolikor jo bo pojedel.

Tabore so poimenovali po pokroviteljih. Po tistem, ki je dal največ, so poimenovali najnižji tabor, ker so ga največkrat omenili.

Posebno duhamorna sta bila dva kilometra in pol grebena, na katerem se je smer dvignila za štiristo metrov. Ker je bil zelo izpostavljen vetru, so se pogosto premikali po vseh štirih. Odpravo so sestavljale skupine,

ki so hodile na hrib druga za drugo, kot gosenica so valovile navzgor. Do tabora 4 pod vršno piramido, na višini 7500 metrov, so napredovali razmeroma hitro. Od enega do drugega tabora so z opremljanjem vred potrebovali približno en teden; seveda s pomočjo izvrstnih šerp, ki so bili vrhunski ekipa, sicer ne bi znosili toliko kisikovih jeklenk v zadnji tabor nad osem tisoč metrov. Tudi alpinisti so tovorili, brez koluta vrvi se skoraj nikoli niso odpravili na hrib.

Nad četrtem taborom je kazalo, da bodo zelo hitro napredovali, ni dosti manjkalo, da bi 1. maja stali na vrhu. Toda narava je poskrbela, da se to ni zgodilo. Orkanski veter jih je ustavil za več dni.

V bazi je bilo ogromno knjig. Roman Robas je imel tudi *Playboya* in jim včasih od daleč pokazal kakšno stran. Pošta je bila nekaj najboljšega. Imeli so dva poštarja, ki sta ves čas tekala od letališča v Lukli do baze in nazaj. Pisma so iz Slovenije do baznega tabora potovala okoli štirinajst dni. Kdor je dobil pismo, je sedel v miren kot in ga bral. Najhuje je bilo, če je poštar prišel brez pisma. Andrej je vedel, da gre dekletu, v katero je bil zaljubljen, maja na odpravo v Peru, zato sta se kar po pošti zmenila, da imata ločenega življenja dovolj. Po končani odpravi na Everest sta se res poročila. Ko se je vreme izboljšalo, so začeli verjeti, da bodo prišli na vrh. Delo je steklo, hitro so postavili tabor 5. Seveda brez naporov ni šlo. Viki Grošelj in Marjan Manfreda sta opravila ogromno delo. Tako je vedno pri prvi navezi, ki računa na vrh in mora postaviti še zadnji tabor. Čeprav se je veter umiril, temperatura ni bila ravno visoka, okoli 42 do 45 stopinj pod ničlo.

Skupina, v kateri so bili Nejc, Andrej in njegov brat Marko, se je pripravljala na odhod iz baze proti vrhu, ko sta Marjon in Viki bila svojo bitko v tistem kamnu, ki ga je Marjon preplezal brez dodatnega kisika, a z bohinjsko trmo, in v njem pustil viseti zlata vredno vrv. Na poti k štirici so srečali žalostnega in objokanega Vikija, ki se je vračal, ker je omrznil in z njegovim vrhom ne bo nič. Marjona niso srečali, ker je zaradi omrznin sestopil že ponoči. Amputirali so mu prednje členke vseh prstov na nogi in enega na roki. Bil je izjemen alpinistični talent, z njim je Andrej pozneje verjetno plezal več kot z ostalimi člani odprave.

V noči pred naskokom na vrh so kuhali do enajste ure, nato so nastavili budilko za ob enih zjutraj. Ker se niti Nejc niti Marko nista zganila, da bi skuhala čaj, se je potrudil Andrej. Vsake toliko časa ju je zbudil, da sta ga popila. Ko so se napili, so utonili v spanec in se prebudili šele ob štirih zjutraj. V paniki, ker so zaspali, so v tesnem šotoru mrzlično vlekli nase opremo. Velike težave so imeli z reduciranimi ventili na kisikovih jeklenkah, ker niso delovali. Zunaj je bilo več kot -40 stopinj. Po dobrih sto metrih plezanja je začel Marko klicati, da mu je odpovedal še drugi ventil. Andreju je bilo zelo hudo zaradi tega, saj sta s starejšim bratom veliko plezala skupaj. Pomahala sta si, Marko se je obrnil in začel sestopati. Slovo brez sentimentalnosti, okolje tam gori ni sočutno, je tako, kakršno je. Pod Marjonovim kaminom je tudi

Andreju odpovedal ventil. Oddahnil se je, ker mu ne bo treba iti naprej. Brez brata ni bilo več isto. Ampak Nejc se ni dal, nazadnje mu je uspelo, da je s slino zaustavil uhajanje kisika, in treba je bilo iti dalje. Nista se utrujala z vprašanjem, kaj bosta naredila, če bo spet začel puščati. O tem bosta razmišljala takrat. Podobno sta mislila o sestopu. O njem se bosta odločala, ko bo čas za to, na vrhu. Z Nejcem sta si tako zaupala, da sta večinoma plezala nenavezana. Zanimivo, ko sta v bazi pozneje skušala narisati skico, kjer sta plezala, se nihče od njiju ni mogel spomniti podrobnosti. Andrej je odkril možnost prehoda čez greben in zabil slab klin, na katerega mu je Nejc dvakrat priletel v naročje. Po dveh raztežajih sta bila čez. Zdaj se je začelo v Andreju prebujati upanje, da bosta morda res prišla na vrh. Ameriško stopnjo sta deloma poznala iz knjige, ki so jo napisali Američani, ko so tam plezali v šestdesetih letih in preplezali ta del grebena. Kot nalašč je tam pihalo "kot pri norcih". Na srečo sta plezala, kar pomeni, da sta se lahko držala. Če bi samo stala ali hodila, bi jima bilo še težje. Ščasoma

*Andrej Štremfelj v
Rumenem pasu
Foto: Nejc Zaplotnik*

Andrej Štremfelj
v Ameriški stopnji
pod vrhom
Foto: Nejc Zaplotnik

je teren postal položnejši, kot po čudežu se je začel umirjati tudi veter. Ko sta prišla na doseg vrha, Nejc je bil spredaj, in zagledala kitajsko kovinsko piramido, ga je Nejc počakal in rekel: "Pojdi naprej." Andrej se je malo upiral, vendar je prijatelj vztrajal. To je bilo nadaljevanje zgodbe z Gašerbruma I, kjer je šel Nejc prvi na vrh. Andrej je povedal, da mu niti takrat niti zdaj to ni bilo pomembno. Oba sta prišla na vrh, oba tudi za vseh petindvajset članov. Takrat so pač verjeli v to. Seveda so bili posamezniki, ki so bili fizično dobro pripravljene in so se dobro počutili, razočarani, ker niso bili na vrhu. Kdo pa ne bi bil? Kljub temu so bili veseli, da sta prišla vsaj onadva. Odprava je uspela. Vzdušje se je sprostito, zdaj so bili na vrsti za vrh tudi drugi. Na vrhu sta se objemala, trepljala, tudi pojokcala. Ko sta vprašala Toneta, kaj zdaj, jima je rekel, naj se "hitro poslikata in izgineta dol".

Odločila sta se za sestop po Hornbeinovem kuloarju. Enajst let pozneje, ko sta z ženo Marijo pristopila na vrh po normalni smeri, je spoznal, da je bila to pametna odločitev, kajti "po južni strani v tistem vremenu niti slučajno ne bi prišla živa dol". Po grapi je bilo treba priti samo do tabora 4, kjer so bili spalna vreča, topel čaj, šerpe, fiksna vrv. Sestop je bil dramatičen. Andrej se je zvrnil podobno kot dva dni pozneje Ang Phu oz. še bolj nerodno. Z zadnjega skalnega skoka je na glavo padel v sneg, začel je drseti z vedno večjo hitrostjo, se v ozkem kuloarju dvakrat odbil in se po sto petdesetih metrih z vso energijo, ki jo je še premogel, ustavil s cepinom. Ko je Nejc prišel k njemu, mu pet minut ni mogel odgovoriti, ker je bil tako zadihan. Oba sta bila

namreč že brez kisika. Ni čutil strahu, pobral se je in sestopal naprej. Zgrešili so se z Bojanom Pollakom, ki jima je prihajal na pomoč, in okoli desetih zvečer sta po svoje prikolovratila v tabor 4.

Zelo ju je skrbel sestop. Kot je v svoj dnevnik zapisal Andrej, sta se "v štirki zbudila tako polomljena, da sta se spraševala, ali si bosta sploh toliko opomogla, da bosta lahko prišla dol", potem pa še po tistem "klan-cu" s sedla do petdeset metrov višje ležeče enke. Pod taborom 1 sta srečala naslednjo ekipo, ki je odhajala na vrh. S prihodom v bazo se je za Andreja zgodba o Everestu končala. Še vedno je bil član odprave, pomagala je pri pospravljanju in pakiranju opreme, a svoje na Everestu je že doživel.

Seveda je bilo še napeto in mučno ob Šraufovih pozivih, naj se kdo oglasi, kajti sprejemnik mu ni deloval. Z njim sta bila Stipe Božić in sirdar Ang Phu, ki je bil poseben primerek svojega naroda Šerp, izjemno sposoben, podjeten, fizično zelo zmogljiv. Gnetli so se okoli radia, ko se je oglašil Borut Bergant: "Tone, Tone, Ang Phu je zdrsnil." Njegova smrt je bila ne le kaplja, ampak vedro pelina na odpravo. Ne spomni se, da bi se v bazi kdaj veselili doseženega vrha. Bili so poklapani, Ang Phujevi sorodniki so rogovili po bazi, šerpe so bili brez šefa razpuščeni. Po smrti svojega vodje so bili kot kokoš brez glave. Odprava ni več delovala, kot bi morala, vodja Tone Škarja je imel

Vsa oprema je bila domače izdelave, večinoma je bila dobra. Šotore Induplati je skonstruiral Šrauf, bili so vrhunski. Očala za varjenje so postala ledeniška očala, srajce so bile iz flanele, spodnje perilo je bilo smučarsko iz Pletenine, čevlji iz Alpine, dereze na jermenčke in – goreteks! Bili so prvi v Sloveniji (razen redkih izjem), ki so imeli čast nositi goreteks. Danes si težko predstavlja, da so uporabljali tako opremo, a takrat so bili prepričani, da je najboljša. Z najboljšo opremo boš pa seveda pripeljal na vrh! Tudi tisti s klobuki so mislili, da imajo najboljše klobuke, in zato lahko pridejo visoko.

milijon skrbi. Kdo bi sicer kljub vsemu še šel na vrh, a vodja je bil v svoji odločitvi trden – ne. Pospravili so, zaključili odpravo in se odpravili domov.

Nekatere v odpravi je skrbelo, kaj bo z Andrejem, ko je bil pri dvaindvajsetih letih na najvišjem vrhu. Ko bo prišel domov, bo slaven, stopilo mu bo v glavo; kaj bo sploh še delal; najbolje, da neha plezati in tako naprej. Ampak ti dvomljivci niso poznali njegove alpinistične duše. Iz neznanega razloga se je navdušil za plezanje, in to do take mere, da ga drži še danes. Neizmerno rad je plezal v skali. Na mnogih odpravah so ljudje sanjarili "domov in na morje", on pa "domov in v Julijce plezat". V Himalaji ga je vedno vsrkala neskončnost pokrajine in majhnost človeka, ki si upa iti gor pogledat, kako je tam, in to počne z veseljem. Občutek čistosti te ogromne razsežnosti ga je vedno navduševal. Nato so se mu začele dogajati nenavadne stvari. Prej je bil vedno

uspešen, potem so se začele vrstiti nesreče, neuspešne odprave. Najbolj ga je prizadel nepričakovan Nejčev odhod. Do takrat so razmišljali, da so nedotakljivi in tako dobri, da se jim ne more nič zgoditi. Kar naenkrat je ostal brez človeka, ki je bil vedno motor pri vseh velikih vzponih. Če ne bi bil z Nejcem, gotovo ne bi prišel na Everest. Dokler je bil on živ, je bil Andrej alpinistični otrok. Ko ga ni bilo več, je moral alpinistično odrasti. Dokončno je odrasel na Kangčendzengi, kjer sta z Markom Prezljem v petih dneh preplezala novo smer.

Če bi mu kdo leta 1979 rekel, da bo šel še enkrat na Everest, bi mu rekel, da je neumen. A je šel. Slovenci iz Trsta so organizirali odpravo in ga povabili zraven. Ni bil ravno motiviran, da bi hodil gor po lažji smeri, dokler nista z Marijo pomislila, da bi bilo fino, če bi šla gor oba. In sta šla. 7. oktobra leta 1990 sta skupaj z Janezom Jegličem in šerpo dosegla vrh Everesta. Marija je postala prva Slovenka na vrhu in 13. ženska na svetu. Andrej in Nejc sta bila 78. in 79. na vrhu, z Marijo pa okoli 450. Če je vreme lepo, jih danes pride na vrh skoraj toliko na dan. Mediji so ugotovili, da sta bila prvi zakonski par na vrhu. Onadva sta že tri dni hodila po Katmanduju, a tega nista vedela, mediji tudi ne. Šele ko je to objavila gospa Hawley, se je pojavila dolga vrsta novinarjev.

V tridesetih letih so se spremenili ljudje in dežela. Kjer je bila nekoč baraka s stepano zemljo in loncem krompirja v kotu, sta danes hotel s skoraj daljšim menijem kot pri Jurmanu, in internetna kavarna. Na ledeniku, na katerem so iskali lep prostor za bazo, je

zdaj petsto šotorov; za vrh Everesta, ki ostaja enako visok, čaka dolga vrsta. Še vedno nanj vodi šestnajst smeri, a samo v eni je velika gneča. Ostale so na voljo tistim, ki bi radi preplezali kaj težjega.

Kot je že omenil, ima vsak član odprave svojo zgodbo, obstaja pa ena, ki je za vse enaka: "Everest nas je združil v moštvo, v katerem smo bili vsi pripravljene delati za vse, da bi prišli na vrh. Eni so bili pripravljene dati pet prstov na nogi in enega na roki, drugi so rekli, jaz pa ne, rad bi še plezal; toda delali smo vsi. Tone je znal vse člane pridobiti tako, da je vsak nekaj prispeval k vrhu. Everest ostaja dogodivščina, ki nas je vse spremenila in obogatila." ●

*Andrej Štremfelj
na vrhu, 13. 5. 1979
Foto: Nejc Zaplotnik*

*Andrej Štremfelj
in Nejc Zaplotnik
ob prihodu v bazo,
14. 5. 1979
Foto: Muhamed Gafić*

